

10.11.2021

EOAK/6353/2020

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Minna Verronen

HOITOKODIN KARANTEENIMÄÄRÄYKSET

1 KANTELU

Kantelija, kehitysvammaisen sukulaisensa valtuuttamana, pyysi tutkimaan A:n kaupungissa sijaitsevan hoitokoti X:n (- - -) menettelyä rajoittaa asiakkaiden liikkumista. Kantelun mukaan hoitokoti määrää asiakkaan kahden viikon karanteenin, mikäli asiakas on käynyt talon ulkopuolella ilman, että asiassa tehtäisiin minkäänlaista selvitystä mahdollisesta altistumisesta virukseen. Kantelija epäili, että hoitokoti soveltaa tartuntatautilakia virheellisin perustein.

Kantelun mukaan koronan aiheuttamat käytännöt kyseisessä yksikössä ovat estäneet monien tärkeiden toimintakyvyn ylläpitämiseen liittyvien toimintojen toteuttamista. Kyseessä oleva asiakas on tottunut viettämään aikaa lapsuuden kodissaan säännöllisesti pari kertaa kuukaudessa. Koronatilanteen aikana nämä käynnit on kuitenkin estetty siten, että käynnin jälkeen asiakkaan olisi jäätävä karanteeniin asuntonsa sisätiloihin kahdeksi viikoksi. Myös hänen isoisänsä hautajaisten osalta menettely oli ollut kantelun mukaan sama eli asiakas oli ollut kahden viikon karanteenissa hautajaisten jälkeen.

Kantelun mukaan yksikkö on myös kieltänyt työkeskuksessa käynnit maaliskuusta 2020 lähtien. Mitään viriketoimintaa ei ollut kantelun mukaan järjestetty, ulkoilemaan asiakas on päässyt vain hoitajan kanssa ja kauppaan hän ei ole päässyt lainkaan.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta A:n kaupungin perusturvakeskus antoi selvityksen 3.12.2020, jonka liitteenä oli hoitokoti X:n selvitys (liitteenä).

Hoitokoti X:n selvityksen mukaan se on poikkeusolojen aikana noudattanut HUS:n mobiiliyksikön ohjeita. A:n kaupungin pandemia työryhmä (hygieniahoitaja ja pandemia tiimi) on käynyt ohjeistuksia läpi ja välittänyt ne heille.

Selvityksen mukaan karanteeniaika on selvityksen antohetkellä ollut 10 päivää (aiemmin 14 vuorokautta). Tämä ohje oli saatu myös valtakunnallisesti ja karanteeniajan lyheneminen oli vielä varmistettu A:n kaupungin hygieniahoitajalta 9.10.2020.

Henkilökunta oli selvityksen mukaan käynyt kaikkien kotilomaa suunnitteleiden asukkaiden kanssa läpi ohjeistuksen eli omaehtoinen karanteeni on ollut kaikilla kotilomaisilla tiedossa jo hyvissä ajoin.

Kun asiakas tulee kotilomalta takaisin hoitokotiin, asiakas saa selvityksen mukaan liikkua ulkona vapaasti, mutta yhteisruokailuun muiden asukkaiden kanssa päiväsalissa hän ei ole voinut osallistua vaan ruoka on viety asukkaan omaan keittiöön. Selvityksen mukaan nyt kyseessä oleva asukas ei halua normaalitikaan ruokailla muiden kanssa vaan hän syö aina omassa keittiössään.

Selvityksen mukaan viriketoimintaa on ollut myös poikkeusolojen aikana käytössä ja hoitokodissa on myös toimintaterapeutti, joka järjestää kaikille asukkaille pienissä ryhmissä erilaisia virikkeitä. Virikettä järjestetään hoitokodissa ja sen ulkopuolella.

Selvityksessä tuotiin esille esimerkkejä viriketoiminnasta poikkeusolojen aikana: makkaranpaistoa, silakoiden halstraus yhdessä, hot dog-vaunu, vaatteiden myynti/Seniorshop, säännöllinen jumppa, kävelyryhmät, leivontaryhmät, askartelua, ruokaryhmä, bingoillat joka perjantai. Lisäksi selvityksen antohetkellä oli tulossa erilaisia juhlia ja esityksiä (ilmenee selvityksestä tarkemmin).

Kantelussa kyseessä ollut asiakas ei selvityksen mukaan ollut halunnut osallistua viriketoimintaan, vaan viihtyy paremmin yksinään tai kaksin hoitajan kanssa.

Selvityksen mukaan jokaisella asukkaalla on omahoitaja, joka hoitaa poikkeusolojen aikana asukkaan kauppaostokset. Asukas voi tulla mukaan hoitokodin autoihin kauppamatkoille, mutta vain hoitaja käy ostoksilla asiakkaan odottaessa sillä aikaa autossa.

Ulkona liikkuminen yhdessä hoitajan kanssa on asiakkaan kohdalla normaali käytäntö. Asukas ei halua liikkua yksin hoitokodin ulkopuolella. Tämän vuoksi asiakas käy ulkopuolella hoitajien kanssa kävelyllä useita kertoja viikossa.

Selvityksen mukaan vierailut hoitokodissa on ollut mahdollista toteuttaa vierailuohjeita noudattaen.

Selvityksessä todettiin, että edellä mainittuja ohjeita on noudatettu tarkasti, jotta asukkaat ja henkilökunta voidaan pitää turvassa.

A:n kaupungin perusturvakeskuksen selvityksen mukaan A:n kaupungin pandemiaohjausryhmä sekä HUS:n epidemiologinen ryhmä kokoontui säännöllisesti. Keväällä 2020 tarkoituksena oli rajata tartuntojen leviäminen ja ehkäistä tartunnan leviäminen hoitolaitoksiin ja asumispalveluyksiköihin. A:n kaupungin pandemiaohjausryhmä ja hygieniahoitaja antoivat ohjeistukset myöskin hoitolaitoksiin ja asumispalveluyksiköihin. Ohjeistuksessa noudatettiin HUS:n epidemiayksikön, THL:n ja sosiaali- ja terveysministeriön sekä aluehallintoviraston laatimia suosituksia.

Ohjeistuksien ja suositusten mukaan käyntejä asumispalveluyksiköihin tuli välttää. Kevään edetessä ja kesää lähestyessä rajoituksia purettiin ja vierailut asumispalveluyksiköissä sallittiin tietyin turvaehdoin. Pandemian ollessa pahimmillaan Eteva kuntayhtymän toimesta työtoiminta lakkautettiin määräajaksi. Hoitokoti X ei ollut voinut vaikuttaa työtoiminnan lakkauttamiseen. A:n kaupungin perusturva ostaa palvelun Eteva kuntayhtymältä.

Perusturvakeskuksen mukaan poikkeusolojen aikana valvonta on ollut haasteellista rajoituksista johtuen. Valvontakäynti tehdään, jos tulee huoli- tai epäkohtailmoituksia. Asukkaan ja sosiaaliohjaajan keskusteluissa ilmenneiden asioiden vuoksi voidaan myös tehdä valvontakäyntejä. Ennen Covid-19 pandemiaa A:n kaupungin sosiaalitoimen sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja asioivat kuukausittain hoitokodissa.

Selvityksen mukaan valvontakäyntejä ei ollut tehty yksikköön rajoituksista johtuen vuoden 2020 aikana. Viimeisin valvontakäynti oli tehty 22.3.2019. Valvontakäynti oli suunnitteilla keväälle 2020, mutta poikkeusolot estivät valvontakäynnit. Tuolloin ei ollut epäkohtia havaittavissa. Sosiaaliohjaaja on ollut asukkaisiin yhteydessä Teams-yhteyden kautta sekä puhelimitse. Elokuusta 2020 alkaen sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja olivat tehneet asiakaskäyntejä hoitokotiin. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kertoman mukaan hoitokodissa ei ollut havaittavissa mitään epäkohtia. Selvityksen mukaan sosiaaliohjaaja tapaa asiakkaitaan säännöllisesti myös kahden kesken ja tämän kertoman mukaan yksikkö toimii hyvin ja on seudun yksi parhaista palveluntuottajista.

Selvityksen mukaan yksikössä järjestetään paljon virikkeellistä toimintaa ja Covid-19 pandemian aikana erilaisia virikkeitä on pyritty järjestämään lisää. Ulkopuolinen viriketoiminta on rajattu edelleen tartuntatautilanteesta johtuen.

3 RATKAISU

Karanteeni

Koronaviruspandemian aikana oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa on korostettu, että vammaisten henkilöiden palveluissa ja asumisessa tulee kaikissa olosuhteissa ensisijaisesti turvata jokaisen asukkaan terveys ja turvallisuus. Tämä ei kuitenkaan saa merkitä sitä, että asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksia, kuten liikkumista tai oikeutta perhe-elämään, rajoitetaan poikkeuksellisissakaan olosuhteissa (Covid-19) ilman laissa, kuten tartuntatauti- tai kehitysvammalaissa, säädettyä perustetta tai muutoin yllimitoitusti.

Karanteeniin asettamisesta ja eristämisestä on säädetty tartuntatautilaissa. Tapahtumahetkellä voimassa olleen tartuntatautilain 63 §:n mukaan virkasuhteinen kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi päättää henkilön karanteenista enintään yhden kuukauden ajaksi, jos yleisvaarallisen tartuntataudin tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämisen vaara on ilmeinen eikä taudin leviämistä voida muulla tavoin estää. Päätös karanteenista voidaan tehdä henkilölle, jonka on todettu tai perustellusti epäilty altistuneen yleisvaaralliselle tartuntataudille.

Pykälän 2 momentin mukaan kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai virkasuhteinen sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tehdä päätöksen karanteenista myös 1 momentissa tarkoitetun henkilön tahdosta riippumatta.

Pykälää on muutettu sisällöllisesti mm. siten, että muuttuneen säännöksen (tullut voimaan 22.2.2021) karanteenin pituudeksi on säädetty enintään kaksi kuukautta.

Kantelun mukaan karanteeni olisi toteutettu niin, että asukkaan täytyi pysyä sisätiloissa. Palveluntuottajan selvityksen mukaan ulkoilu oli ollut mahdollista karanteenin aikana, mutta yhteisiin tiloihin, kuten ruokailuun, ei ollut mahdollista osallistua yhdessä muiden kanssa.

Merkille pantavaa lisäksi on, että hoitokoti X:n selvityksessä todettiin karanteenin olleen omaehtoinen. Tällaista termiä lainsäädäntö ei kuitenkaan tunne. Omaehtoisella karanteenilla tarkoitettaneen vahvaa suositusta siitä, että asukas pysyy vapaaehtoisesti kotona. Kantelusta ja selvityksestä sai kuitenkin kuvan, että karanteeni ei olisi ollut varsinaisesti suositukseen perustuva vaan enemmänkin määräyksenomainen asia, joka oli saatettu asukkaiden tietoon.

Kannanotto

Katson hoitokoti X:n asumisyksikön johdon menetelleen lainvastaisesti velvoittaessaan asukkaan karanteeniin tai omaehtoiseen karanteeniin tilanteessa, jossa hän on käynyt asumisyksikön ulkopuolella tavaten muita kuin asumisyksikössä asuvia ihmisiä syksyllä 2020. Tällainen menettely ei ole ollut tartuntatautilain mukaista ja menettelyllä on puututtu asukkaan perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin.

Tiedossani kuitenkin on, että valtakunnallisissa ohjeissa oli ollut erityisesti koronaviruspandemian alkuaikoina epäselvyyksiä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) on antanut ohjeita koskien sekä omaehtoista karanteenia että tartuntatautilääkärin määräämää karanteenia. Tämä ei kuitenkaan poista kokonaan menettelyn moitittavuutta tai vastuuta menettelystä.

Merkitystä asian arvioinnissa on myös sillä, että Valvira on nimenomaisesti lähettänyt 3.9.2020 kunnille yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa laaditun ohjeen, jossa se muistuttaa kuntia ja palveluntuottajia siitä, ettei perustuslain mukaisia kansalaisten perusoikeuksia tarpeettomasti ja lainvastaisesti rajoiteta. Valviran ohjeessa korostettiin, että kuntien tulee valvoa ohjeen noudattamista sekä omissa että ostamissaan yksityisen palvelujen tuottajien yksiköissä.

Korostan, että asukas voidaan eristää tai asettaa karanteeniin vain tartuntatautilain mukaisen virkasuhteisen tartuntataudeista vastaavan lääkärin tekemällä päätöksellä. Asukkaiden liikkumisvapautta tai muita perus- ja ihmisoikeuksia ei ole oikeutta rajoittaa ilman laissa säädettyä perustetta eikä ohjeeseen perustuva karanteeni tai muu eristäminen ole siten laillista.

Kaupassa-asiointi

Selvityksestä ilmeni, että jokaisen asukkaan omahoitaja oli hoitanut asukkaan kauppaostokset koronaviruspandemian aikana.

Katson, että asumisyksikössä olisi tullut yksilöllisesti arvioida se, onnistuuko asukkaan itsensä toteuttama kaupassa-asiointi terveysturvallisesti. Kategorinen linjaus kauppa-asiointin toteuttamisesta omahoitajan toimesta ei ole ollut mielestäni asianmukaista menettelyä.

Työtoiminnan järjestäminen

Selvityksestä ilmeni, että yksikössä oli järjestetty erilaista viriketoimintaa, mutta asiakas ei ollut niihin osallistunut. Ennen poikkeusoloja hän oli käynyt kuitenkin säännöllisesti työtoiminnassa. Käytössäni olevista asiakirjoista ei ilmennyt sitä, vastasiko toteutettu viriketoiminta ja työtoiminta palveluina toisiaan.

Kiinnitän yleisellä tasolla huomiota siihen, että vammaisten henkilöiden asumisyksiköissä tulee koronaviruspandemian aikana muuttuvissa olosuhteissa yksilöllisesti ja jatkuvasti arvioida, miten ja missä laajuudessa asukkaan oikeus palveluihin on lainmukaisesti toteutettavissa. Tapauksessa kaupungin ostama palvelu (työtoiminta) oli keskeytynyt palveluntuottajan toimesta, joten kaupungin palvelunjärjestäjänä on tullut yksilöllisesti arvioida, miten asukkaan palvelu voitaisiin järjestää tämän keskeytyksen aikana.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni käsitykset A:n kaupungin perusturvan ja hoitokoti X:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni perusturvalle ja hoitokoti X:lle.